

In het vorige nummer van Muziek & Liturgie schreef ik over het nieuwe liedboek in Letland. Ook in dit nummer blijf ik over de landsgrenzen kijken. Ditmaal stel ik scherp op Hongarije, waar in 2007 een nieuw liedboek in gebruik werd genomen. Onderstaand artikel is een uitwerking van een toelichting die Zsuzsanna Kinczler, Hongaars kerkmusica, gaf tijdens de ECPCM-bijeenkomst in 2013. De basis van deze lezing was een document van Gergely Finta, organist en cantor van de (Lutherse) kerk op het Dedk-plein te Budapest en docent aan het departement van kerkmuziek aan de Evangelisch-Luthers Theologische universiteit.

Een oude traditie in een nieuw jasje

Janieke Mollenhorst

IN 2007 VERSCHEEN BINNEN DE Evangelisch-Lutherse kerk in Hongarije een nieuw liedboek, genaamd *Gyülekezeti liturgikus könyv* ('Liturgisch boek voor de gemeente'). Deze titel geeft reeds aan dat het liedboek nauw verbonden is met de liturgische praktijk van de Evangelisch-Lutherse kerk in Hongarije. Voor een beter begrip van de totstandkoming van dit liedboek is het van belang eerst te kijken naar de geschiedenis van de liturgie in Hongarije.

De Reformatie was van grote invloed op Hongarije: negentig procent van de bevolking van Hongarije werd protestants. Het liturgische leven was in de eerste decennia na de reformatie zeer kleurrijk. Er werden twee verschillende liedboeken gebruikt: het *Cantional* en het *Gradual*. Het *Cantional* bevatte liederen die bedoeld waren voor gemeentezang. Het *Gradual* bevatte verschillende orden van dienst en de liturgische gezangen.

De liturgische gezangen werden niet vanuit het Duitse voorbeeld vertaald naar de Hongaarse taal, maar rechtstreeks vanuit de (Latijnse) gregoriaanse gezangen.

De liturgische gezangen die waren ontleend aan het gregoriaans, waren van groot belang voor de kerken van zowel de lutherse als de calvinistische Reformatie. Ook het Geneefs Psalter en veel lutherse liederen werden in de zeventiende eeuw vertaald naar het Hongaars en vonden hun weg binnen de Evangelisch-Lutherse kerk in Hongarije. De verschillende liederen zijn voor menig Hongaars componist inspiratiebron geweest voor nieuwe composities. Zo maakte Zoltán Kodály bewerkingen van Geneefse psalmen (bijvoorbeeld Psalm 114 voor koor en orgel, een werk uit 1959).

De kleurrijke kerkmuzikale en liturgische traditie werd echter verwoest door de contrareformatie. De protestantse *Pfarrer* werden vervolgd – velen werden veroordeeld tot arbeid op de galeien – en alle liederen die ook binnen de Rooms-Katholieke

kerk werden gezongen, werden verbannen. Deze beweging werd later, ten tijde van de opkomst van het puritanisme, versterkt.

Aan het begin van de eenentwintigste eeuw zijn de kerkelijke verhoudingen in Hongarije als volgt: het grootste kerkgenoot-

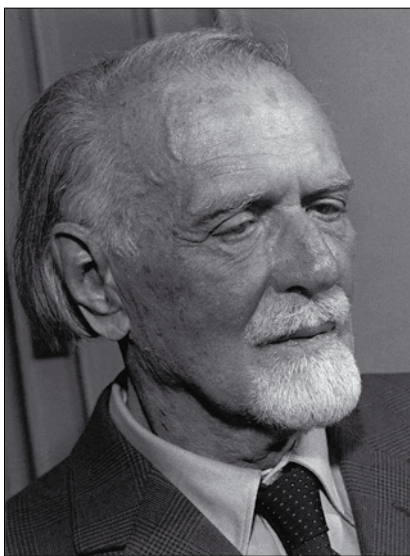
schap is de Rooms-Katholieke kerk, gevolgd door de Hongaarse Gereformeerde kerk (*Magyarországi Református Egyház*). Deze gereformeerde kerken maken gebruik van de bundel *Magyar Református Énekeskönyv* uit 1999, waarin honderdvijftig psalmen op Geneefse melodieën zijn opgenomen, naast circa driehonderdvijftig gezangen. De lutherse kerk (*Magyarországi Evangélikus Egyház*) is in Hongarije een stuk kleiner. In 2001 behoorde 51,9% van de bevolking tot de Rooms-Katholieke kerk, 15,9% tot de gereformeerde kerk en 3% tot de lutherse kerk.¹

Vanaf het begin van de twintigste eeuw is er binnen de Hongaarse Evangelisch-Lutherse kerk een liturgische beweging gaande. In 1936, 1963 en 1986 verschenen dienstboeken en in 1982 een liedboek. Het boek dat in 2007 verscheen, staat eveneens in lijn met deze beweging.

Eén van de belangrijkste bedoelingen van het Liedboek-2007 is het helpen introduceren van een nieuwe liturgie binnen de gemeenten. Daarnaast biedt het nieuwe liedboek een grote selectie aan liturgische gezangen. Deze speelden in het liedboek van 1982 een kleinere rol. Naast de liturgische gezangen bevat het liedboek van 2007 ook andere liederen, gebeden en teksten.

Opbouw

Het eerste deel van het Liedboek-2007 biedt verschillende orden van dienst. De onderdelen van de diensten worden benoemd en voorzien van een korte uitleg. Direct aan het begin

Zoltán Kodály (1882-1967)

¹Voor overige denominaties en andere religies, zie: http://www.nepszamlalas2001.hu/eng/volumes/26/tables/load1_1.html

van de liedbundel worden drie mogelijkheden gegeven voor de viering op zondag:

- 'de' liturgische orde;
- de liturgische orde waarin de doxologie, Kyrie, Gloria, Sanctus, Benedictus en Agnus dei zijn vervangen door koralen;
- een korte vorm voor vieringen in de diaspora.

Dit deel van het liedboek wordt waarschijnlijk het minst gebruikt, omdat de herziene orde van dienst van 2007 slechts in een beperkt aantal gemeenten is geïntroduceerd.

Het tweede deel van het liedboek bevat orden van dienst voor verschillende type diensten. Er is in dit deel bijzondere aandacht voor diensten die ondenkbaar waren tijdens het socialisme (na de val van het IJzeren Gordijn in 1989 werd Hongarije pas weer een vrije, democratische republiek). In het liedboek van 2007 zijn bijvoorbeeld ook orden van dienst opgenomen voor vieringen aan het begin en eind van een schooljaar, kerkelijke uitvaarten en volwassendoop. Ook is er ruime aandacht voor getijdenvieringen en bijbehorende lofzangen.

In dit deel is eveneens een dertiental hymnes uit de vroeg-christelijke kerk te vinden en een aantal psalmen. Naast psalmodieën zijn er ook Geneefse psalmen en psalmen uit de Hongaarse Reformatie opgenomen. In het liedboek van 1982 waren slechts zes Geneefse psalmen opgenomen; in het huidige liedboek zijn dat er tweeëntwintig geworden. Verder zijn in dit deel onder andere een Nunc dimittis, Kyrie puerorum, een aantal sequensen en een Te Deum opgenomen.

Na dit deel volgen vijfendertig hymnes, vooral uit de tijd van de Reformatie. Hier zijn, naast twaalf Hongaarse liederen, onder andere 'Herr Christ, der einig' Gottes Sohn' en 'O Mensch beweine die Sünde Groß' te vinden. Bij de vertalingen én de nieuwe teksten is geprobeerd de bijbelse terminologie niet aan te tasten, maar de taal wel begrijpelijk te maken voor de eenentwintigste-eeuwse mens.

Het liedboek bevat naast liederen ook gebeden en teksten. Hoewel het liedboek uit 1982 reeds gebeden bevatte, bevat het liedboek uit 2007 uitsluitend gebeden voor gebruik binnen de liturgie. Het huidige liedboek is het eerste liedboek voor de Hongaarse lutherse gemeenten dat de Augsburgse Confessie bevat. Deze geloofsbelijdenis stamt uit 1530 en vormt (mede) de basis van (het ontstaan van) de lutherse kerk.

Achterin het liedboek zijn lijsten te vinden met *Wochenlieder*, een indeling van liederen naar het kerkelijk jaar. Vooral de jonge *Pfarrer* maken dankbaar gebruik van deze handreiking. Ook is er een lijst opgenomen met een indeling van de psalmen naar de verschillende zon- en feestdagen.

Het liedboek van 2007 is niet zozeer een opvolger van het

liedboek van 1982, maar vooral een aanvulling. Er zijn dan ook gemeenten die beide boeken samengebonden gebruiken. Hoewel het liedboek sterk gerelateerd is aan de liturgische vorm die in 2007 werd geïntroduceerd, kan het ook worden gebruikt om de blik te verbreden van gemeenten die de vorm van 1986 gebruiken.

Distributie

Het nieuwe liedboek biedt de gemeenten de liturgische en muzikale rijkdom van de Reformatie. Het zit echter in een moeilijke positie omdat de distributie zeer hoge kosten met zich meebrengt. Toch wordt gehoopt dat de schat die in het liedboek verborgen ligt ervoor zal zorgen dat het liedboek zich vanzelf verspreidt, 'als een stroom van fris water'. Kerkmuziekstudenten en studenten van de theologische universiteit

leren het liedboek kennen en gebruiken het intensief – tijdens hun studie, maar hopelijk ook in hun toekomstige gemeenten. •

Een kinder-slaapliedje uit het Hongaarse liedboek van 2007.

ORGANIST MARANATHAKERK DEN HAAG

Wijkgemeente 2 van de Protestantse Gemeente in Den Haag zoekt voor de Maranathakerk een kerkorganist fte 0.1

Profiel:

- affiniteit met de Maranathakerk
- inspirerende visie op relatie traditie en vernieuwing met het oog op jongere generaties
- goede kennis van zowel traditie als van nieuwe ontwikkelingen in de kerkmuziek

Taken:

- begeleiden gemeentezang, cantorij en solisten in vieringen op zon- en feestdagen
- verzorgen solomuziek tijdens vieringen
- samenwerken met predikanten en cantores in de voorbereiding van vieringen
- betrokken zijn bij verdieping en vernieuwing van liturgie en kerkmuziek

Kwaliteitseisen:

Bevoegdheidsverklaring 1 Orgel
(of binnen afzienbare tijd in het bezit van deze verklaring)

Contactpersoon en sollicitatieadres:

Jan Goossensen, 06 44 91 63 62, jangoossensen@ziggo.nl
Solliciteren graag per e-mail uiterlijk tot 18 april 2014
Informatie over kerkmuzikale en liturgische traditie
Maranathakerk, architectuur en achtergrond kerkgebouw:
www.maranathakerkdenhaag.nl